

**Καλέ μας Κουν
Μας ακούς;
Σε χαιρετάμε
Οι συνεργάτες σου
Οι φίλοι σου
Και εγώ.**

Κυρίες και κύριοι, * παράλλαξα αυτούς τους γαλλικούς στίχους, που αφορούν άλλωστε τον τελώνη Ρουσώ, –του Απολιναίρ αν δεν με γελά η μνήμη μου– όχι μόνο επειδή συνθέτουν τον πιο γαλήνιο χαιρετισμό που έχω ακούσει ποτέ, αλλά κυρίως γιατί η ρητορική αμφιβολία του ερωτηματικού τους δεν εκφράζει παρά το αντίθετό της, τη βεβαιότητα που η ποίηση μπορεί να δίνει μέσα από τα μυστικά και, καμιά φορά, αντιφατικά μονοπάτια της.

Ναι, «ο καλός μας Κουν» μας ακούει. Σ' αυτόν εδώ το χώρο αναμετρήθηκε με το Χάρο και τον νίκησε. Ήταν το μαρμαρένιο αλώνι του. Δεν μας ακούει λοιπόν μόνο, κάτι περισσότερο: βρίσκεται ανάμεσά μας. Είναι παρών. Αυτή η παρουσία του μας επιβάλλει να είμαστε προσεχτικοί και αυστηροί με τους εαυτούς μας. Ο ίδιος, απαλλαγμένος τώρα από τις ανθρώπινες αδυναμίες, ξέρει –το ήξερε πάντα– ότι η υπερβολή στο εγκώμιο δεν απέχει παρά ελάχιστα από τον ψόγο, είναι η μασκαρεμένη του έκφανση. Αλλά εδώ μαζευτήκαμε για να εγκωμιάσουμε τον *Δάσκαλο*. Τον *Ανανεωτή* της νεοελληνικής θεατρικής πρακτικής. Τον *Μεγάλο εμπνευσμένο και εμπνευστή*. Ναι, ήταν όλα αυτά. Όμως όλα αυτά από μόνα τους είναι τρωτά και, στο ποσοστό που δεν εκφράζουν

παρά απλώς την ανάγκη να καλυφθούν ψυχολογικά κάποιες δικές μας υστερήσεις, επιλήψιμα.

Έχουμε την τάση να δημιουργούμε άκριτα μύθους. Είναι η μεγάλη μας αδυναμία, μια φαρμακερή, φοβάμαι, ένδειξη εσωτερικής ένδειας. Δεν θα κουβαλήσω νερό στο μύλο αυτό. Τον Κουν τον έχουν φορτώσει με αρκετούς ηχηρούς χαρακτηρισμούς. Ας τον απαλλάξουμε από αυτό το άχαρο και άκομψο άχθος κι ας δούμε ποια είναι η μεγάλη, η ουσιαστική, συμβολή του στον πολιτισμό μας.

Η ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου, η εμπράγματο ιστορία του, δεν είναι ούτε βέβαια πολύπλοκη αλλά ούτε και ιδιαίτερα εκτεταμένη. Ποιο είναι το σκηνικό όταν εμφανίζεται ο Κουν; Τι έχει γίνει μέχρι τότε ή τι γίνεται τη στιγμή της δικής του παρουσίας; Έχουν προηγηθεί, ή εξακολουθούν να βρίσκονται εν δράσει, μερικοί άξιοι, αυτοδίδακτοι στην ουσία, ηθοποιοί. Έχουν προηγηθεί μια-δυο κινήσεις αντιμετώπισης του θεάτρου με τρόπο όχι πια εμπειρικό. Και έχουν υπάρξει, ή υπάρχουν, ελάχιστα σκόρπιες μονάδες που η σχέση τους με το θέατρο έχει θεωρητικό μάλλον χαρακτήρα ή, και στις περιπτώσεις ακόμα που ο θεωρητικός τους χαρακτήρας εκτρέπεται σε έμπρακτες εφαρμογές, οι εφαρμογές αυτές πα-

ραμένουν διάσπαρτες μέσα στο χρόνο.

Και ο Κουν, τι κουβάλησε σ' αυτόν τον ορίζοντα; Ποια ήσαν τα καινούρια στοιχεία που έφερε και που για αυτά τον τιμούμε εμείς σήμερα; Αδίστακτα θα έλεγα ένα: το πείσμα του. Όμως ένα πείσμα διάρκειας. Αυτό που αποτελεί τη μαγιά για ό,τι ονομάζουμε δημιουργία παράδοσης. Και εδώ φτάνουμε στο κρίσιμο σημείο. Θα ήταν άδικο, από τα λίγα στοιχεία που συνοπτικά προανέφερα, να δημιουργηθεί η εντύπωση ότι η εμφάνιση του Κουν σημειώνεται σε μια στιγμή θεατρικής ξηρασίας. Φυσικά υπάρχει ένα απρόσφορο γενικό πλαίσιο. Όμως αυτό είναι δεδομένο και ισχύει για όλες τις πνευματικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες. Το θέατρο δεν αποτελεί εξαίρεση. Κατά κάποιο τρόπο, είναι αναγκασμένο να πορευτεί μέσα σε συνθήκες καχεξίας. Προσπάθειες για τη διάρρηξη αυτού του πλαισίου έχουν γίνει επανειλημμένες, και συχνά επιτυχείς, που όμως λόγω συνθηκών δεν καταφέρνουν να έχουν συνέχεια, να έχουν επαύριο, για να παραμείνουν έτσι τελικά αδρανείς. Το μεγάλο κατόρθωμα του Κουν ήταν αυτό: ότι υπέταξε τις συνθήκες. Τους επιβλήθηκε. Όμως εδώ προσοχή: ας μη δούμε αυτή την επιβολή σαν ένα θρίαμβο. Τον θρίαμβο του Αγιώργη που καρφώνει το δράκο μια κι έξω. Είναι ένας θρίαμβος που συντίθεται ψηφίδα ψηφίδα. Με κόπο, με αγωνία, με αίμα. «Πόσους συμβιβασμούς δεν έχω υποστεί για να μπορώ να κάνω θέατρο», μου είπε ένα βράδυ, εκεί προς τη δύση του βίου του. Μέσα σ' αυτή την πικρία υπήρχαν όλα όσα ακολούθησαν: Η δημιουργία κοινού, θεατρικού κοινού, το άνοιγμα του ρεπερτορίου στις πλέον σύγχρονες κατευθύν-

σεις, η δημιουργία μιας μακράς σειράς ηθοποιών και, το ουσιαστικότερο, μερικές μνημειώδεις παραστάσεις. Αλλά όχι μόνο αυτά. Μέσα σ' αυτή την πικρία υπήρχαν επίσης όλες οι προσωπικές αρετές, εκείνες που αποτελούσαν τη βάση πάνω στην οποία στηρίχτηκε η πραγμάτωση αυτού του επώδυνου θριάμβου: Η εξοντωτική εργατικότητα, η μονομανής προσήλωση στο σκοπό, η ακεραιότητα στην επιδίωξή του, πράγματα όχι και τόσο αυτονόητα στο χώρο μας, και κυρίως ένα δυνατό, υγιές ένστικτο, ικανό να συλλαμβάνει τους προβληματισμούς της εποχής, και συχνά με προδρομική οξύτητα.

Στο σημείο αυτό, ας μου επιτραπεί μια ακόμα προσωπική μαρτυρία. Το 1980 μου έδωσε ένα θεατρικό έργο, γραμμένο από τον ίδιο στα αγγλικά. Ο τίτλος του ήταν *Heads and tails*, κεφάλια και ουρές, μια φράση που στην τρέχουσα σημασία της αντιστοιχεί στη δική μας «κορόνα ή γράμματα». Επρόκειτο για την οικογένεια Apes, για ανθρώπινους χαρακτήρες μέσα από μορφές πιθήκων, και δεν επρόκειτο ακριβώς για παρωδία. Το έργο είχε γραφτεί το 1933, νομίζω, και το είχε στείλει ο ίδιος σε κάποιον εκδοτικό οίκο του Λονδίνου. Η απάντηση που έλαβε ήταν, μέσα στη λακωνική της διαύγεια, αυτή: «Φοβόμαστε ότι ο συγγραφέας του έργου πρέπει επειγόντως να εγκλειστεί σε ψυχιατρείο». Κάμποσα χρόνια αργότερα, το θέατρο του παράλογου θα εισβάλει στις σκηνές του κόσμου και με τη ζωομορφική του εκδοχή.

Είναι φυσικό μια πορεία μισού αιώνα να έχει τις πτωτικές της καμπύλες. Να το πω αλ-

λιώς: Θα ήταν αφύσικο μια πορεία πενήντα χρόνων να μην έχει τις απαραίτητες πτωτικές καμπύλες, αυτές που δεν λειτουργούν μονάχα σαν ιδιόρρυθμες ανάσες αλλά και σαν κεντρίσματα για καινούργια άλματα. Στην περίπτωση Κουν ο άκριτος έπαινος φρόντισε να τις καλύψει με θορύβους κυμβάλων. Αλλά και ο άκριτος ψόγος, πανί της ίδιας ούγας, δεν έχασε την ευκαιρία. Αυτός ειδικά, εκφράστηκε με δύο τρόπους. Ο ένας ήταν ο γνωστός εκείνος της «εμβριθούς αποστήθισης», όπου η προσπάθεια δημιουργίας περιπουδάστου ύφους δεν κατάφερε να αποκρύψει την εμπάθεια και τη συμπλεγματική τάση μιας περιέργης εκδι-

κητικότητας. Δεν θα σταθώ σ' αυτόν. Έχει μείνει με τη μορφή κριτικής σημειωματογραφίας, και ο έλεγχος δεν είναι αδύνατος. Ο άλλος – σ' αυτόν όμως θα σταθώ. Λειτουργήσε κυρίως προφορικά, σαν δυσαρέσκεια γνώμης ή και έκρηξη οργής: «Ο Κουν με την εμμονή του σε μια ορισμένη αντίληψη, σε μια ορισμένη γραμμή, εξέτρεψε το νεοελληνικό θέατρο σε λανθασμένες κατευθύνσεις, προκαλώντας του έτσι τρομερή ζημιά». Το περίεργο είναι ότι τούτες οι γνώμες και εκρήξεις προέρχονταν από ανθρώπους που προσπάθησαν ή που θα ήθελαν να ανακατευτούν ενεργά με τα θεατρικά πράγματα. Έστω λοιπόν. Ας δεχτούμε ότι η μομφή έχει κάποια βάση. Ποια ή ποιες ωστόσο θα ήσαν οι «σωστές» κατευθύνσεις, οι άνθρωποι αυτοί δεν το είπαν ποτέ. Ενώ εμπρακτα, με το έργο τους, έτσι ώστε να υπάρξει ένας αντίλογος μη λανθασμένων κατευθύνσεων.

Κυρίες και κύριοι, τελειώνω.

Ο καθένας έχει μπροστά του έναν δρόμο. Τον δικό του ο Κάρολος Κουν τον βάδισε με συνέπεια, με ανιδιοτέλεια, με πάθος. Και ολομόναχος.

Θανάσης Βαλτινός

* Το κείμενο αυτό επρόκειτο να διαβαστεί κατά την τιμητική εκδήλωση στη μνήμη του Κάρουλου Κουν, που οργανώθηκε τον περασμένο Φεβρουάριο από το Θέατρο Τέχνης, με αφορμή τη συμπλήρωση ενός χρόνου από την ημέρα του θανάτου του. Η ανάγνωση τελικά δεν έγινε.

